

Тема: Феномен української історії

План:

1. Предмет, метод і завдання навчальної дисципліни «Історичні та соціально-політичні студії».
2. Історичні джерела та історіографія з історії української державності.
3. Періодизація історії України.
4. Теорії етногенезу українців.

- У вузькому розумінні слова історія – це галузь знань, наука, що вивчає в хронологічній послідовності закономірності та конкретний розвиток людського суспільства на основі дослідження історичних фактів та явищ.
- Під історією у широкому значенні слова ми розуміємо життя й розвиток людського суспільства.

Мета курсу

сприяти поглибленню знань студентів щодо історичних підвалин українського державотворення, на ґрунті узагальнення й аналізу актуальних проблем історичних процесів допомогти збагнути сутність нової концепції держави Україна і шляхи її розвитку.

Методи вивчення історії України:

- *історико-хронологічний*: події та явища історичного процесу вивчаються чітко в хронологічній послідовності;
- - *порівняльний*: порівняння одних і тих же об'єктів на різних етапах історичного розвитку;
- - *синхронний*: дозволяє встановити взаємозв'язки між явищами та процесами, що відбуваються в один і той же період на різних територіях.
- Названі методи застосовуються у взаємозв'язку з принципами *об'єктивності та історизму*.

Основні функції історії України

- - *пізнавальна* (інтелектуально-розвиваюча);
- - *практично-політична*: дозволяє розглядати історичний процес в єдності минулого, сьогодення і майбутнього;
- - *світоглядна*: формує погляд на світ, суспільство, закони його розвитку, сприяє вихованню патріотичних почуттів.

Історичні джерела:

- речові (знаряддя виробництва, предмети побуту, монети, споруди тощо);
- етнографічні (дані про характерні риси особливості культури, побуту, звичаїв);
- лінгвістичні (мова, діалекти);
- усні (пісні, думи, легенди, перекази, прислів'я, приказки тощо);
- писемні (записи на папірусі, пергаменті, бересті, папері тощо);
- актові матеріали (офіційні документи різних установ);
- оповідні пам'ятки (літописно-мемуарні та літературні твори);
- фотодокументи;
- графітні (стародавні написи на стінах, різних речах, склі, кераміці, гарматах, тобто – це написи на всьому крім паперу).

Історіографія

Спираючись на перераховані джерела, історики досліджують різні історичні періоди, події, життя та діяльність видатних постатей. Твори істориків складають історіографію історії України, тобто сукупність досліджень, присвячених певному історичному періоду або всій історії України. А також це спеціальна історична дисципліна, яка вивчає стан та розвиток історичної науки.

Періодизація всесвітньої історії

Д. Леддока

- Основний її критерій – розвиток знарядь праці:
- 1. Кам'яний вік :
 - - палеоліт – давній кам'яний вік;
 - - мезоліт – середній кам'яний вік;
 - - неоліт – новий кам'яний вік.

- 2. Енеоліт або мідно-кам'яний вік
- 3. Бронзовий вік
- 4. Залізний вік
- 5. Вік інформації або атомний вік.

Американський історик Льюїс Генрі Морган:

- Виділив три епохи в історії людства:
 - - дикунства;
 - - варварства;
 - - цивілізації.

Формаційна концепція:

- К. Маркс поклав в основу своєї періодизації спосіб виробництва, тому історія людства являє собою послідовну зміну суспільно-економічних формацій:
 - - первіснообщинної;
 - - рабовласницької;
 - - феодальної;
 - - капіталістичної;
 - - комуністичної.

Періодизація історії української державності

- I етап – анти – праслов'янські племена, де чітко були зафіксовані політичні структури межплемінного союзу (IV-VI ст.);
- II етап – посилення східної гілки слов'янства (VI-VIII ст.) і утворення держави Київська Русь (IX - сер. XIII ст.);
- III етап – Галицько-Волинське князівство (кінець XII – сер. XIV ст.);

- IV етап — ЛИТОВСЬКО-ПОЛЬСЬКА доба української історії (XIV — XVI ст.);
- V етап — Козаччина і Гетьманська держава (кінець XVI — XVIII ст.);
- VI етап — Українська національно-демократична революція (1917-1920 рр.);
- VII етап — радянська державність (1921-1991 рр.);
- VIII етап — незалежна Українська держава (24 серпня 1991 р.)

- **Етнос** — це стійка природно та історично сформована на певних територіях динамічна людська спільнота, що має власну самоназву й усвідомлює свою єдність та спільне походження, протиставляючи себе всім іншим аналогічним утворенням, і характеризується сталими своєрідними ознаками мови, культури, способу життя, психічного складу та менталітету, стійкими господарськими та економічними зв'язками.

Народність - людські спільноти, які виникли на основі злиття племінних об'єднань, передували націям і мали такі риси, як спільність мови, території, економічних і культурних зв'язків.

Нація – це політично організований етнос або група етносів, які об'єднанні спільними інтересами у створенні своєї національної держави.

Етногенез – це процес зародження, формування й зникнення етнічних спільнот та сукупності суспільних явищ і процесів, що визначають зміст і форми їхньої життєдіяльності.

Основні концепції формування (етногенезу) українського народу:

1. Автохтонно-міграційна.
2. Трипільсько-арійська.
3. Ранньослов'янська.
4. Давньоруська.
5. Пізньосередньовічна.

Автохтонна-міграційна

- Прихильники *автохтонізму* вважали, що автохтони (грец. “auhtos” – сам та “chtones” – земля, тобто належний за походженням до даної території) становили головну “етногенетичну підоснову”, у яку лише вкраплювалися всі пізніші іноетнічні елементи.
- *Міграціоністи* доводять, що потужні міграційні хвилі, що прокочувалися територією України, мали такі глибокі наслідки, що докорінно змінювали етнічну ситуацію.

Трипільсько-арійська

- *Трипільська* версія стверджує, що український етнос вже існував за часів трипільської археологічної культури, тобто 5-7 тис. років тому. При такому підході українська історія зразу стає винятком із загальноєвропейської.

Ранньослов'янська

- Вважається найбільш прийнятною; обґрунтував її М. Грушевський.
- Витоки українців пов'язуються безпосередньо із проблемою походження слов'ян. На користь цієї концепції говорить як територіальний, так і віковий фактор.

Давньоруська

- Головна теза: в Київській державі склалася єдина “давньоруська народність”, на основі якої вже потім почали формуватися три східнослов’янські народи – росіяни, українці та білоруси.

Пізньюосередньовічна

- Ця концепція тісно пов'язана з теорією давньоруської народності і є її своєрідним продовженням.
- Суть: процес виокремлення українців як самостійного етносу розпочався у XII-XIII ст., а завершився лише у XIV-XV ст. після монгольської навали, яка саме й спричинила розпад давньоруської народності.

Зміст та особливості українського етногенезу:

- 1. Повільність та величезна тяглість етносоціальних процесів на наших територіях.
- 2. Український етнос формувався на конкретній території із притаманними лише для неї природно-географічними характеристиками.
- 3. Територія України – це контактна територія. Міжетнічні контакти здійснювалися в результаті постійних переміщень людських потоків, які у вигляді етнічних катаклізмів спрямовувалися як у середину української території ззовні, так і з української території поза її межі.

- Таким чином, дослав'янські спільноти, об'єднавшись із власне слов'янською культурою, зумовили виникнення унікальної української етногенетичної ніші, формування якої завершилося в другій половині I тисячоліття.

